

LERVO Expertisecentrum

Goede levensbeschouwelijke educatie voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

LEO VAN HOORN

Sinds januari 2018 werken twintig partijen doelgericht samen aan de inrichting van een Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs. Het gaat om de vakdocenten (de VDLG), de gezamenlijke hbo- en wo-opleidingen theologie en religiewetenschappen in het hbo en wo (de opleiders en onderzoekers) en de profielorganisaties Verus en VOS/ABB (de bestuursorganisaties voor het bijzonder en openbaar onderwijs).¹ Over de aanleiding en bedoeling is eerder een Narthex-themanummer verschenen (2018, 18-4); op de website expertisecentrumlervo.nl is de nodige achtergrondinformatie te vinden. Met dit artikel roepen we dat in herinnering, geven we inzicht in de actuele stand van zaken en blikken we vooruit naar de komende periode. We volgen daarin de vragen, zoals door de redactie van Narthex aangereikt.

Wat is uw belang bij levensbeschouwelijk onderwijs in Nederland?

We werken samen onder het motto: *Goede levensbeschouwelijke educatie voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs.* Daar ligt de focus. We streven deze ambitie na, omdat we ervan overtuigd zijn dat de samenleving ermee gediend is als we als burgers binnen onze meer en meer pluriforme samenleving niet alleen kennis hebben van de levensbeschouwelijke diversiteit, maar ook respectvol met elkaar omgaan en tevens geholpen worden in onze eigen bestaansverheldering. In deze volzin ligt de eigenlijke bedoeling van ons initiatief. Deze gedachte sluit aan bij een bonte reeks artikelen, initiatieven, conferenties, opiniestukken in nieuwsbladen, politieke beschouwingen en alledaagse gesprek-

1 Dit initiatief wordt geleid door een stuurgroep die bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende gremia, nl. Ger van der Heijden (VDLG, lerarenvereniging), Leo van Hoorn (onafhankelijk voorzitter), Roel Kuiper en eerder Mladen Popovic (wo-opleidingen), Hans Teegelbeckers (profiel- of bestuursorganisaties), Marchien Timmermans (hbo-opleidingen).

ken in de werksituatie, op straat en thuis. Levensbeschouwing en religie is dagelijks op tal van momenten en plaatsen ervaarbaar, zowel lokaal, nationaal en internationaal. Tegelijkertijd is het niet altijd herkenbaar, meetbaar of grijpbaar. En dit wordt sterker naarmate traditionele religieuze verbanden in betekenis afnemen ten gunste van geïndividualiseerde, gebricoleerde levensovertuigingen.

De leerling in het voortgezet onderwijs van vandaag, van praktijkonderwijs tot gymnasium, is de burger en professional van straks. Allen zijn met het oog op het leven nu en straks gebaat bij gedegen levensbeschouwelijke en religieuze educatie. Op dit moment bestaat voor dat vakgebied geen landelijk samenhangend onderwijsprogramma. Binnen het bijzonder onderwijs raakt het natuurlijk aan de traditie van de vakken godsdienst, levensbeschouwing, religie of welke aanduiding, omvang en inhoud de verschillende scholen hier ook aan geven. In het openbaar onderwijs is er geen traditie op dit vakgebied; wel besteden veel scholen ieder op een eigen wijze aandacht aan zingeving en levensovertuiging met het oog op het onderling samenleven. De diversiteit in aanbiedingsvormen en -inhouden op de scholen is minstens zo groot en breed als het thema binnen de samenleving zelf.

In dit artikel volsta ik met deze heel grove schets, omdat daarmee de betekenis van LERVO voldoende is aangegeven en op tal van andere plaatsen een veel meer inhoudelijke uitwerking beschikbaar is. In het vervolg wil ik meer ingaan op de actuele stand van zaken en de voornemens van LERVO voor de nabije toekomst.

*De leerling in het voortgezet onderwijs van
vandaag, van praktijkonderwijs tot gymnasium,
is de burger en professional van straks.*

Wat is uw specifieke bijdrage?

Om naar de wereld van morgen tot een beter onderling verstaan te komen, is het inrichten van een landelijk basiscurriculum voor het vakgebied levensbeschouwing en religie een helpende kernactiviteit. Voor LERVO ligt daar dan ook nu een eerste prioriteit.

Met dit basiscurriculum formuleren we een ruggengraad als drager en kader voor een meer landelijke samenhang. Inhoudelijk maken we gebruik van de expertise die voorhanden is binnen het vo-veld en de vakdocenten die dagelijks met leerlingen actief zijn rond levensbeschouwing en religie. Vanuit o.a. de VDLG zijn hiertoe regiosessies gehouden om de inbreng van docenten te verzamelen. Tegelijkertijd wordt dit verrijkt in de dialoog met de docentopleiders en onderzoekers binnen kennisorganisaties zoals de hbo- en wo-opleidingen.

Een wisselwerking tussen ervaringspraktijken en vakmatige (wetenschappelijke) reflectie zorgt voor een stevige basis voor het vakgebied. Na de afronding van de eerste verkennende fase door een kernteam met deskundigen onder leiding van Taco Visser² is in december 2019 gestart met een breed samengestelde projectgroep³. Zij werken gericht aan de concretisering van het basiscurriculum LERVO en hopen in de loop van 2020 een eerste concept te ontwikkelen in nauwe samenwerking met schoolbesturen en vakdocenten van de pilotscholen. Daarbij betrekken we scholen die denominatief, geografische en qua schooltype van elkaar verschillen en gezamenlijk representatief zijn voor het scholenbestand in Nederland. Voor bijzondere scholen kan het dan gaan om het doorontwikkelen en/of revitaliseren van het schoolvak godsdienst en/of levensbeschouwing; voor openbare scholen zoeken we scholen die dit vakgebied willen articuleren binnen bijvoorbeeld clustervakken of thematische onderwijsprogramma's. We starten met een kopgroep en nodigen - bij dezen - andere scholen van harte uit om zich aan te sluiten bij dit initiatief.⁴ Bij de uitwerking van onze plannen zijn de ontwikkelingen rond Curriculum.nu voor ons een belangrijk referentiepunt.

We zijn er desalniettemin van overtuigd dat met dit vakgebied een belangrijke impuls gegeven kan worden aan het goede leven en het goede samenleven, wat veel verder reikt dan de sterk aanwezige gerichtheid op de economisering van de maatschappij.

Een andere parallelle activiteit richt zich op het verwerven van erkenning voor dit vakgebied. Met het oog daarop volgen we meerdere sporen. Een belangrijk spoor betreft het overleg met het ministerie van OC&W om erkenning te verwerven voor dit vakgebied, dan wel om huidige verwante vakken of vakgebieden door te kunnen ontwikkelen tot LERVO. Vooralsnog zetten we daarbij in op het

- 2 Taco Visser (voorzitter, Verus en VDLG), Tuur de Beer (Fontys, Tilburg), Markus Davidsen (Universiteit Leiden), Monique van Dijk (Universiteit Tilburg) en Jan Marten Praamsma (CHE, Ede), fungeerden in de eerste fase van LERVO als inhoudelijk kernteam.
- 3 De projectgroep LERVO-basiscurriculum bestaat uit: Markus Davidsen (projectleider, Universiteit Leiden), Jan Bollemaat (Grijdanus, Zwolle), Jan van Dijk (Windesheim, Zwolle), Said Kerrar (Dr. Mollercollege, Waalwijk), Michael van der Meer (Herman Wesselink College, Amstelveen), Manon Meijer (Taborcollege, Hoorn), Marco Otten (Universiteit voor Humanistiek) en Marco van der Spek (Berechja, Urk).
- 4 Belangstellenden kunnen zich richten tot Marcel Elsenaar, LERVO-coördinator vo-scholen (melsenaar@verus.nl) of zich aanmelden bij info@expertisecentrumlervo.nl. Daarbij kan het zowel gaan om een concrete aanmelding om mee te doen als pilotschool, als om belangstellenden die actief willen meedenken en meedoen in de werving en ondersteuning van vo-scholen.

verkrijgen van erkenning voor een zogenaamd schooleigen vak. Inmiddels worden er vruchtbare gesprekken gevoerd met OC&W, terwijl ook de ondersteunende rol van SLO daarin wordt betrokken.

Onderwijs is dienstbaar aan de samenleving. Het verwerven van erkenning is gebaat bij een robuuste steun vanuit deze samenleving. Die is in zichzelf al aangetoond, doordat de twintig samenwerkende partijen zo ongeveer het hele Nederlandse onderwijsstelsel representeren. Tegelijkertijd willen we het daarbij niet laten, omdat er veel meer partijen zijn die de betekenis van dit initiatief met het oog op een vreedzaam samenleven erkennen. We zijn daartoe in gesprekken met tal van maatschappelijke partijen, waaronder de politie, het openbaar bestuur, zorg- en welzijnsorganisaties, justitie, werkgevers- en vakorganisaties, geloofsgemeenschappen etc. In consultaties vragen we hen om ons van advies te voorzien over de maatschappelijke betekenis zoals zij die in hun uitvoeringspraktijken ervaren, en om adhesie en support op dit initiatief.

Waar wilt u voor gaan en waar droomt u van als het gaat om levensbeschouwelijk onderwijs in Nederland?

Zoals viel te verwachten verheugen we ons in de brede maatschappelijke steun voor dit initiatief, waarmee overtuigend wordt aangetoond dat het vo-onderwijs door het versterken van dit vakgebied een belangrijke bijdrage levert aan goed samenleven. We roepen de vo-schoolbesturen en -docenten op om actief mee te denken en mee te werken aan de verdere uitwerking, maar meer nog aan de invoering van dit vakgebied binnen de school. We realiseren ons dat dit echt een opgave is, gezien de druk op de curricula en het niet aflatende appel om via het onderwijs aan allerlei actuele maatschappelijke kwesties aandacht te geven; dit nog afgezien van alle regel- en verantwoordingsdruk waartoe scholen zich hebben te verhouden. We zijn er desalniettemin van overtuigd dat met dit vakgebied een belangrijke impuls gegeven kan worden aan het goede leven en het goede samenleven, wat veel verder reikt dan de sterk aanwezige gerichtheid op de economisering van de maatschappij.

Naar mate meer scholen participeren en meer maatschappelijke partijen adhesie betuigen, zal in die mate de politiek erkennen dat dit vakgebied een plaats behoeft op de vo-scholen. In deze nieuwe vorm komt een in ons land al zo lang vigerende traditionele waarde van religieuze en levensbeschouwelijke vorming en toerusting hernieuwd in het vizier, geactualiseerd binnen de veranderde maatschappelijke context zoals die nu wordt geleefd en ervaren.

Waar ziet u mogelijkheden om hierin samen te werken met andere belanghebbers op dit gebied?

Dit initiatief is in zichzelf al een brede samenwerking; openbaar en bijzonder onderwijs, vo-scholen en opleiders, praktijkonderwijs en vwo weten zich gezamenlijk verantwoordelijk voor goede levensbeschouwelijke educatie van alle vo-leerlingen. Actief wordt de verbinding gezocht met het maatschappelijk middenveld, de overheid en geloofsgemeenschappen.

Ook binnen het vakgebied wordt het samenwerken versterkt. Zo wordt het recent gepubliceerde *Vakdidactisch Handboek* digitaal ontsloten via de LERVO-website. Op de VDLG-studiedag is ruimte ingelast om dit initiatief met de vakdocenten te doordenken. In het najaar beleggen we een brede publieksconferentie waarin we alle belangstellenden en betrokkenen uitnodigen als meedenkers. Door middel van resonans- of supportgroepen vragen we docenten en deskundigen op dit vakgebied om mee te denken, het ontwerp te versterken en de inhoud te verrijken. Rond de versterking van de betekenis van LERVO voor de bredere samenleving houden we focusgroepen met vertegenwoordigers uit tal van maatschappelijke en religieuze organisaties.

Een verder liggende ambitie is dat LERVO een herkenbaar knooppunt is binnen het brede netwerk van organisaties en partijen die te maken hebben met de doordenking van levensbeschouwing en religie in het onderwijs (en het samenleven). Vanuit dit LERVO knooppunt kan met en door de samenwerkende partijen gewerkt worden aan opleiding, scholing en toerusting; kan een netwerk van deskundigen en docenten zich verbinden in een leergemeenschap; kan een synergetische onderzoeksagenda worden ontwikkeld om het vakgebied verder te ontwikkelen, zo mogelijk met een eigen lectoraat of leerstoel; kan bijgedragen worden aan het maatschappelijke debat over de betekenis van dragende waarden en geloofsovertuigingen; kan dienstverlening aan maatschappelijke organisaties worden ontwikkeld, en kan wat zich dan ook maar aandient ter versterking van de missie van LERVO, worden opgepakt.

Wat is er nodig volgens u?

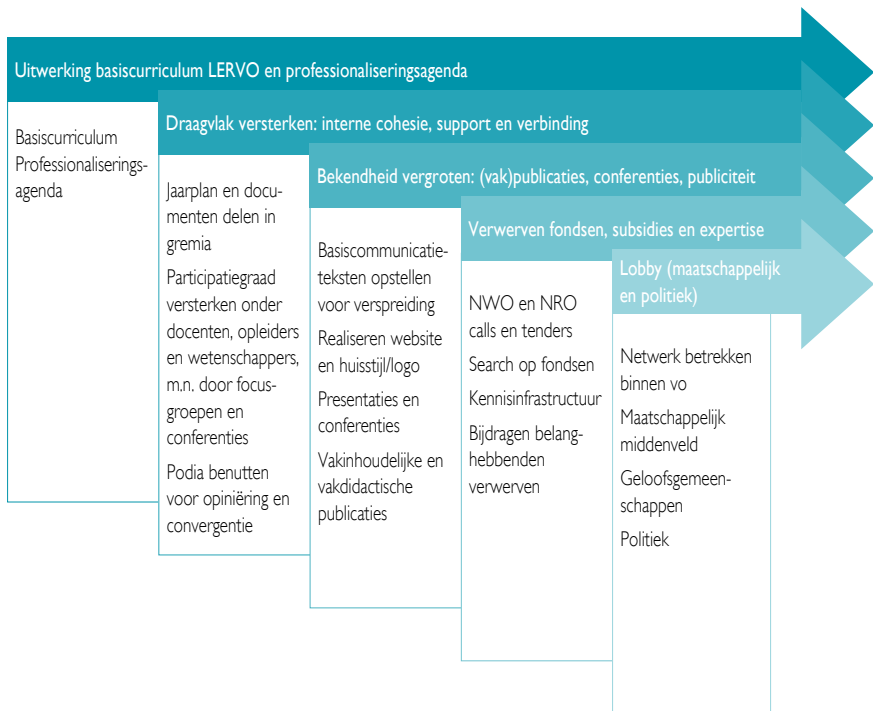
Daarbij beseffen we heel goed dat dit gemakkelijk(er) is opgeschreven dan gerealiseerd. En dat dromen helpend zijn om beelden te vormen, maar ook het risico in zich hebben om het realiteitsbesef te vertroebelen. Tegelijkertijd: als je wilt dat er iets gebeurt, dan moet je wat gaan doen.

We maakten een mooie start en we maken goede vorderingen. En er is nog veel te doen en veel nodig. Goed om dit artikel daarmee te besluiten. We refereren dan aan de vijf samenhangende speerpunten die LERVO in haar koersplan heeft geformuleerd.

In enkele kernzinnen geformuleerd:

- Om iedere leerling in het voortgezet onderwijs goede levensbeschouwelijke educatie te kunnen aanbieden is een kernachtig basiscurriculum nodig, dat gedoseerd wordt door bekwame docenten.
- Om dat mogelijk te maken is brede samenwerking nodig, waarin partijen de eigen belangen overstijgen ten dienste van de grotere maatschappelijke opgave.
- De bekendheid en betekenis hiervan is gediend met publicaties en andere informatiedragers, subsidies en fondsen kunnen dienen als aanjager, en maatschappelijke en politieke erkenning en steun is belangrijk om deze ambitie echt mogelijk te maken.

Of in schema:

Met dank aan allen die zich de afgelopen tijd hebben ingezet om deze missie gestalte te geven; en dank aan allen die door het beschikbaar maken van een startbudget geholpen hebben om echt uit de startblokken te komen. We nodigen iedereen graag uit om met ons op te trekken en vanuit de eigen mogelijkheden bij te dragen aan het slagen van deze betekenisvolle opgave!